

פרשת כי תבוא

הרישא דתשובה - הבושה בחטא, ההכרה שלא זו הדרך

חומריות הוא גילה את הסתירה הגדולה שבין מעלתו העליונה מצד נשמתו ובין שפלותו מצד חומריותו ולכך התבייש.

ב

וסתירה זו קיימת אצל כל אחד ואחד מאתנו, שמצד אחד יש את השכל שהוא כח הנשמה שמלמד ומורה מה נכון ומה צריך לעשות וממה צריך דוקא להישמר ולברוח, ואילו מצד שני יש תאוות חומריות שמושכות אותנו לאותם הדברים שברור לנו בשכל עד כמה הם בלתי ראויים. והיות שתפקידנו בעולם לעשות את רצון ה' ולהימנע מלעבור על רצונו לכן מוטל עלינו לחזק יותר את כח השכל ולנהוג על פיו ולא ללכת אחרי התאוות החומריות שמגיעות מצד הרע שבתוכנו.

ובנקודה הזו הכלי שאנו יכולים להיעזר בו והצורה למדוד היכן אנו אוחזים בעבודה זו של חיזוק הכח השכלי זה על ידי 'מידת הבושה', שכאשר אדם מתבייש באיזה מעשה זה מגיע מכך שהכח החומרי שבו מתבייש מפני הכח השכלי שבו, כלומר שהוא מרגיש היטב ומבין שמעשה זה הוא פחות מדרגתו ואינו תואם את מעלתו הגבוהה מצד נשמתו הרוחנית, וככל שהאדם משליט על עצמו את כח השכל, הוא יותר ויותר מתבייש מהחומריות שלו.

ולעומת זאת אדם שכל פעם שמתחשק לו לעשות משהו הוא עושה בלי שום שיקול דעת שכלי אם זה טוב או לא, אם זה ראוי או לא, והוא הולך תמיד אחרי כל מה שמושך אותו הוא מבטל לגמרי את הכח השכלי ואז הבושה יורדת ויורדת יותר ויותר, עד שלא מתבייש בהליכה אחר התאוות והדברים החומריים ביותר, כי עד כמה שהוא מאבד את הכח השכלי ומחזק את הכח החומרי הוא מאבד את מעלתו עד כדי שהוא כלל לא מרגיש סתירה כי הוא נהיה לגמרי חומרי.

וזה מה שאמר המהר"ל שכאשר האדם מתבייש מן החטא מורה שהוא מסלק עצמו ומרחיק עצמו מן החטא לגמרי, שכפי שהתבאר שכשאדם מתבייש בעבירה זה מאחר שמרגיש שמצד דרגתו האמיתית הוא אינו שייך אל אותו החטא ובאמת הוא בדרגה הרבה יותר גבוהה אלא שנכשל מחמת הצד הפחות שלו ולכן מתבייש מהסתירה הזו, אבל העז פנים לעומת זאת שאינו מתבייש בשעה שחוטא זה מחמת שמתעצם בחטא כלומר שהחטא נהיה חלק מעצמותו והוא מרגיש שזו הצורה בה הוא אמור להיראות ולנהוג, ולכן אומרת הגמרא שמי שעושה עבירה ומתבייש בה מוחלין לו כל עונותיו, כי מי שמתבייש בעבירותיו הוא בר הכי שמבין שחטא זה דבר לא נכון ולכן ימחלו לו על עונותיו, כי ראשית כל צריך להגיע להכרה שדרך של חטאים היא דרך לא טובה ורק כך אפשר להגיע למחילה אמיתית.

מבואר כאן יסוד עצום שהבושה מן החטא זה חלק מהותי ביותר בתשובה וכאמור בושה זו מגיעה רק מההכרה מהי הדרך האמתית שעלינו ללכת בה ומההבנה בכך שאנחנו לא בדרך הנכונה, ונתבונן

א

איתא בגמ' בברכות (יב, ב) 'אמר רבה בר חיינא סבא משמיה דרב כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עונותיו, שנאמר למען תזכרי ובשת ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלמתך בכפרי לך לכל אשר עשית נאם ה' א-להים'.

והנה יש להתבונן מה כוונת הגמ', מאחר וזה פשוט שאין אפשרות של מחילה בכדי, ואם רוצים לזכות במחילה חייבים לעשות את דרכי התשובה ולהתחרט על החטא ולעזוב אותו, ואם בגמרא כתוב שע"י הבושה אפשר לזכות במחילה ודאי שיש בבושה משהו שמקביל לעניין התשובה, ויש להבין מהי באמת ההקבלה ביניהם.

ודבר זה ביאר המהר"ל בנתיב התשובה (ריש פרק ה') וז"ל, 'כאשר האדם מתבייש מן החטא מורה שהוא מסלק עצמו ומרחיק עצמו מן החטא לגמרי שכל בושה שהוא מתבייש מדבר מרחיק עצמו ממנו, לא כן העז פנים שהוא מתעצם בחטא וכאשר מתעצם בחטא אין הסרה לחטא הזה כאשר החטא מתעצם בו אבל המתבייש מן החטא מורה שאין החטא מתעצם בו, ואדרבא מרחיק עצמו מן החטא כמו שהיה שאול מתבייש לא רצה להזכיר את החטא מפני הבושה ולכן מוחלין לו החטא מאחר שהוא מרוחק מן החטא'. המבואר במהר"ל שכל זמן שהאדם מתבייש בחטא הרי הוא מראה בזה שכח החטא עדיין לא נעשה חלק מעצמותו.

אך כדי להבין כראוי את דבריו יש להקדים ולבאר את עצם עניין הבושה, שהנה על אדם הראשון בשעת בריאתו קודם שחטא נאמר 'ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבושו' אבל לאחר שחטא ואכל מעץ הדעת כתוב 'ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם ויתפרו עלי תאנה ויעשו להם חגורות', והביאור בזה שהגדר של בושה זה שהאדם תופס את חסרונותיו ומבחין עד כמה הוא אינו שלם.

שהרי כמבואר ברמב"ן קודם חטא עץ הדעת היצה"ר היה מבחוץ וגוף האדם היה צלם א-להים ממש שכולו קדוש, ובשעה שהגוף כולו קדוש אין מה להתבייש כי אין חלק בגוף שהוא פחות משאר האברים, אמנם על ידי החטא כח הרע נכנס לתוך האדם, וכך הפך האדם להיות שמצד אחד הוא מחובר לשורש הגבוה בעולם כי עדין הוא צלם א-להים ונשמתו היא נשמה אלוקית, אבל מצד שני יש בו כח רע שמחבר אותו לחומריות, ומכאן שורשה של הבושה כאשר אדם מגלה ומרגיש את הסתירה שמצד אחד הוא יודע ממעלתו מכיר בה אך מאידך הוא מתגלה בחסרונותיו ובשפלותו על אף שייכותו למעלות העליונות.

ולכן קודם החטא שהיו כל חלקי האדם שייכים אל הקדושה ולא היתה בו שום משיכה עצמית לחומריות אז באמת לא היה מקום לבושה, אולם אחרי שנכנס בו הרע ונוצרה בו משיכה מצד עצמו לתאוות

עוד בעניין זה להבין מהו השלב הראשון בהכרת הדרך הנכונה ועד כמה ההליכה בדרך אחרת היא דבר גרוע.

ג

הדרך הנכונה - עמל התורה

בפרשת בחוקותי כתוב "אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם וגו' ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה ואם בחוקותי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם לבלתי עשות את כל מצותי להפרכם את בריתי".

וברש"י 'אם בחוקתי תלכו. יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו, הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקים אם בחוקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה. ואת מצותי תשמרו. הו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים'. מבואר שכל הדברים האלו נוסבים על עמלה של תורה שזה שורש לכל הברכה וכשאינ עמל בתורה זה שורש של כל ההתדרדרות.

עמל התורה מגיע רק כשהאדם מבין שהתורה היא כל עולמו ושאינ מטרה אחרת בעולם ושאינ שום דבר חשוב מלבד העסק בתורה, וכשהוא מבין ומפנים זאת היטב ממילא הוא ממית ומשעבד עצמו עליה, וזהו היסוד הראשון בתורה, להבין ולחזק את ההכרה שתורה לא שייכת עם דברים נוספים, וכשחושבים שיש עוד דרכים בעולם ללכת בהם מלבד להיות עמלים בתורה זה השורש של כל הקללה כמבואר להדיא בדברי רש"י ע"פ המדרש.

ודבר נורא זה ראינו בצורה גלויה לפני לא הרבה זמן, שהרי בתקופת ההשכלה הנוראה המשכילים התחילו להחזיר שהתורה היא לא הדבר הכי חשוב בעולם ומי שעוסק רק בה זה לא שלימות, והשלימות היא רק תורה עם מדע וכך הכל התחיל, שהרי תנועת ההשכלה לא התחילה כמו שהיא נראית היום לעינינו בכל העולם החילוני, שרוב המשכילים בתחילת דרכם אפילו לא העלו על דעתם שלא לקיים מצוות או לא ללמוד תורה, אלא הם רק אמרו שלא מספיק תורה לבד וצריך לדעת גם מדע, ודבר זה הביא חורבן איום לכל היהדות בצורה נוראה הן ברוחניות והן בגשמיות, ועד כדי כך שמתענה כה פשוטה של 'תורה ומדע' חרבו קהילת עצומות ומפוארות ביותר.

ואז באמת באה השואה האיומה, והתקיימה לפרטי פרטים הקללה הנוראה שנאמרה 'אם בחוקותי לא תלכו - שלא תהיו עמלים בתורה' כי זה מה שקורה כאשר לא עמלים בתורה כראוי, כי כשנותנים ערך לעוד דברים מלבד התורה זה היפך של בחוקותי תלכו, והאריך הרבה בעניין זה הגאון רבי אריה לייב מאלין זצ"ל [מובא בספר מתורתו של ר' לייב מאמר ד'] שעל ידי שאדם עמל בתורה שהיא כולה רוחנית כל גופו הופך להיות דבוק יותר ויותר ברוחניות, אבל כאשר חושבים שהתורה הולכת יחד עם דברים נוספים ועם חכמות נוספות זה ההיפך הגמור של תורה ועמלה, כיון שתכלית התורה והמצוות זה להפקיע את האדם מהשייכות לחומריות ושאר עניני העוה"ז, ואילו כאשר מחברים את התורה עם חכמות חומריות זה הסתירה המוחלטת של כל המושג תורה, ואכן כתב שם שהגם שאיננו יודעים חשבונות שמים אבל יתכן מאוד כי על דבר זה באה השואה האיומה שלא הבינו שהתורה היא הדבר היחידי שיש בעולם ושרק היא הדרך ללכת בה.

ולכן בשעה שאנו עוסקים בתשובה שכפי שהתבאר בשביל להגיע לתשובה תחילה עלינו להבין שהדרך הנכונה היא ללכת אחרי השכל ולחזק את כח הנשמה ועד כדי כך שמי שנכשל והולך אחרי חומריותו

אמור להתבייש בכך שהתגבר בו החלק הפחות שלו והלך בדרך לא נכונה. השלב הראשון בללכת על דרך נכונה זה 'בחוקתי תלכו', כלומר להבין שרק דרך התורה היא הדרך בה אנו אמורים ללכת ושבה עלינו לעמול, כי רק על ידי עמל התורה אנו יכולים לחזק בעצמנו את ההכרה מהו הטוב האמיתי שצריך לדבוק בו ומהו הרע שצריך להימלט ממנו, השייך לחומריות ולפחיתות, ובצורה כזו מחזקים יותר ויותר את הצד הטוב שבנו ואת כח השכל, וככל שהשכל גובר יש יותר בושא כאשר הולכים אחר החומר, וכך מתעלים יותר ויותר ברוחניות שלנו ומחלישים את החומריות שבנו.

וזה בדיוק מה שמתחיל המסילת ישרים בפ"א שיסוד החסידות ושרש העבודה התמימה היא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ומה המטרה והמגמה בכל מה שעושה כל ימי חייו, כי התורה מבררת לאדם שהמטרה בעולם זה להגיע לעולם הבא בלבד ושכל דרך אחרת שילך בה זה הבל ושוא נתעה, וכאשר ברור לאדם הדרך הנכונה הוא אינו נוטה לדברים אחרים כי מי שהמטרה ברורה לו לחלוטין לא מתבלבל בגלל פיתויים, וכל שכן שלא נמשך אליהם כי הוא יודע ששייך לדברים גבוהים ביותר וזה לא לפי מעלתו.

אך אם לא עמלים בתורה ועוסקים ונותנים ערך לעוד דברים מאבדים את כל הערך לדברים רוחניים ומגיעים לדברים הגרועים ביותר, וכמו שבסוף דבריו שם מונה רש"י 'הרי שבע עברות, הראשונה גורת השניה, וכן עד השביעית ואלו הן לא למד, ולא עשה, מאס באחרים העושים, שונא את החכמים, מונע את האחרים, כופר במצוות, כופר בעיקר'. וכל זה מתחיל מכך שמבינים שישנם מטרות נוספות בעולם **זהו השורש של כפירה בעיקר.**

ולדאבוננו בזמן האחרון האוירה הזו חודרת אלינו מהרחוב יותר ויותר וזה חמור מאוד, ועכשיו זה לא בנוסח של תורה עם מדע כמו שהיה בזמנו, אלא מפתים אותנו שאפשר גם לעסוק בתורה וגם לעשות קריירה ומנסים לשכנע בטענה שכל אחד חייב לפרנס את משפחתו ברווח, וצריך לדעת שהתורה באמת מתייחסת לעניין של פרנסה בפרשה של 'ואספת דגנך' כמו שדרשו חז"ל שאדם צריך לפרנס את משפחתו ואת ביתו, אבל לא על זה מדובר כאן, כי כשכתוב שאדם צריך לפרנס אין הכונה שיש איזה מטרה בלעסוק בפרנסה, אלא שעליו מוטל לפרנס את ביתו שיהיה להם די צרכם, אבל מעבר לזה הדבר היחיד שאמור להיות לאדם זה לימוד התורה.

אבל בזמננו מנסים להחזיר שחלק מהיום האדם ילמד ואת החלק השני יקדיש לפרנסה ובמקום שעניין פרנסה יהיה משהו שולי וצדדי ביחס לעסק התורה כמו שזה אמור להיות, עושים מזה מטרה נעלה ומקודשת, וזה ההיפך הגמור של להיות עמלים בתורה וככל שחודר אלינו יותר שיש עוד מטרות מלבד העסק בתורה ושיש ערך לדברים נוספים, כך אנו הולכים ומאבדים את הערך שלנו לתורה ומתנתקים יותר מרוחניות.

ולכן בימים אלו שחובתנו לשוב אל הקב"ה שזה כולל להבין מהי הדרך הנכונה ולהתרחק מכל דרך אחרת, ראשית כל אנחנו חייבים להפנים שהתורה היא התכלית היחידה בחיינו ושהעמל בה היא הדרך היחידה שבה עלינו ללכת, וככל שנעמול בתורה ונייקר אותה נחזק את הכח הרוחני שבנו ואת המשיכה אליו, ונבין עד כמה רע לעבור על רצון ה' שזה סתירה גמורה לכל מטרותנו בעולם וכך נזכה להגיע לחיים האמיתיים.